

ÁRPÁS KÁROLY VERSEI:

Tavaszi képek

Karinget öltének mint ministráns diák
tavaszt celebrálnak a meggy- s cseresznyefák

Havazza zsendülő szélbe minden szirmát
a kertemben álló három ringó kis fám

Köd nem érten a csoda lön köt a virág
gyümölcsben tükröző napot hímül az ég

Epiploké

A szélnek esőnek
Esőnek megállni
Megállni nem tudó
Nem tudó szirmocskák
Szirmocskák suhanó
Suhanó hullása
Hullása ifjúság
Ifjúság múltását
Múltását idézik
Idézik elibékn
Őszibaracknak

Dream of Jacob

I. M. Babits Mihály

Az emberélet útjának felén
– vagy felén az emberélet kútjának –
túl a bukások zuzmarás telén,

és tavaszán is, mondhatni nyarának (?),
játszva toposszal evokációt:
erdőm nem látni – nekimegyek fának.

(nem sikerült imitáció)
Nincs már hová belépem se reménnyel,
se nélküle... nem lelt / elveszett mód.

Beatricém él és így fog a fényvel
– laktalanit purgatóriumot –,
csüggednék én, lankadó képzelettel,

de folyton-gyors kerékként forgatott
vagyat... olt bennem a Szeretet, mellyel
mozgat napot és minden csillagot,

tükrö-tekintetemre rátalálván
a csapban föltündököl a szivárvány

BAKA ISTVÁN:

Századvégi szonettek

Eső zuhog – nyeli a sok csatorna
s széköpködi a menny vizét;
villámlik – sárkány óriási torka:
Lángoktól kormos és dagadt az ég.

Ugratja kőlovát Szent György, a város,
a dögre templomtornyokat szegezve, –
ha útdőfné, a rút sebből ragályos,
megromlott vér, genny, kénsav permetezne.

Váratlanul jött e vihar, letépte
Noé bárkáját is, pedig beléje
még csak a szű-pár költözött be, – ő.

mi lesz velünk, ha majdan partra szállnak?
Lel-e uszádkéft az Ararát vad
csücsán a szű-civilizáció?

Terülj-terülj asztal volt a világ,
Kemenceként duzzadt a város: benne
kalácsfonat futott a végtelenbe;
a Főtér jószágú sütőlapát.

Zabáltunk hát, amíg tartott a készlet;
tej-méz folyók és porka hó: cukor;
a térkép volt az étlapunk, s komor
főpincér állt hátunk mögött: a végzet.

Csak ennyi volt? S a vérmocskolta abrosz...
E földi lakomát dícsérte Pangloss.
S miért ne? Hiszen itt a legjobb a konyha.

S az Eszme? Egérfogóban szalonna.
De asztalt bont, feláll a jóllakott
század, s búcsúzva szellent egy nagyot.

A legtekintélyesebb
könyvkiadó lesz?

– A nyolcvanas évek első felében több diákok és fiatal oktatók szervezte folyóirat látott napvilágot, mint például a debreceni *Határ*, avagy a szegedi *Aetas* és az ugyancsak helybéli *Harmadkor*. Ebben az időben indult meg a kifejezetten társadalomtudományokra koncentrált *Századvég* is, és azt hiszem, területén a legmesszebbre jutott. De hogyan?

– A lapot egy baráti társaság alapította 1984-ben. Orbán Viktor, Kövér László, Varga Tamás, Weber Anila, Stumpf István, Máté János és jómagam alkottuk e kört, jónéhányan a Bibó Szakkollégium kollégistái, mások már oktatói voltak. A lap első száma 1985-ben jelent meg, mindössze kétszáz példányban és engedéllyel. Ez utóbbi tény azért fontos, mert bár sokat tanultunk a szamizdatirodalomtól, mi mégis úgy gondoltuk, szükség van a legalitásra, mitöbb, állampolgári jogunknál fogva ez egyszerűen jár, és hát némileg a politikai helyzet is kedvezett. A Művelődési Minisztériumot annyira elárasztották már a hasonló lapkérelmek, hogy az engedélyezési procedúrához csak a főszerkesztő aláírása – felelősségvállalása – kellett, a cenzúra is utólagos volt.

A Századvéggel szeretjük volna a széttöredeztet nyilvánosságunkat egységes fórumot adni. Úgy a szamizdatosoknak, mint az utóállamokban élő íróknak, gondolkodóknak, vagy a Nyugatra emigráltaknak. Az első négy szám, azt hiszem, tükrözte is ezt a szándékot, hiszen „megszóltat” a lapban Vajda Mihály, Kiss János, a pozsonyi *Grendel* Lajos, a kolozsvári *Kántor* Lajos és, többek között, a párizsi *Kende Péter* is.

Mindenekelőtt az aktuális európai tudományos irányzatokat kívántuk bemutatni. Mármost a legkézenfekvőbb formának erre sorozatok megjelenítése látszott, könyvkiadói tevékenységben, természetesen. Jelenleg négy ilyen nagy sorozatunk van. Ilyen például a *Metamorphosis Historiae*, amely hozzánk eddig be nem érkező társadalomtörténeti irányzatokat, alapműveket és ezek képviselőit adja ki, *Richard van Dülmen* A rettenet színháza című kurrens könyvét például, amely a kora újkor kivégzési gyakorlatáról szól. Van egy *Idea Russika* című sorozatunk is, amely

Egyébiránt a „Századvég”-nek elkeresztelt kiadóról van szó, amely, először történelmi, társadalomtudományi jellegű folyóiratként, még az elmúlt évtized közepén jelent meg. Azóta már könyvkiadással is foglalkoznak, mégpedig nyugat-európai mércével is magas szinten, hiszen Magyarországon, de az Elbától nyugatra eső országokban se nagyon akad olyan könyvkiadó, amely három és fél statussal évi húsz, igényes és ennyire fontos könyvet dobna a piacra. És hogy milyen könyveket? Többek között erről beszélgettünk Gyurgyák Jánossal a Századvég folyóirat főszerkesztőjével.

a „minden rossz, ami orosz” divathullám ellenében igenis hangsúlyozottan orosz esztétorténeti munkákra irányul. Kiadunk például egy a *Szlavofil* gondolkodók nézeteit összegező könyvet, sőt, orosz szerzőkkel íratunk két kötetes orosz történelem könyvet is. Negyedik sorozatunk az *Ars Srcibendii*, azaz Az írás művészete cím alatt olyan már-már elfeledett publicisták és közírók műveit adjuk ki, mint például *Gáspár Zoltán*, *Kovács Imre*, *K. Havas Géza*, *Zsolt Béla*...

– Első benyomásra is igen tekintélyes, nagy formátumú kiadói vállalkozásnak tűnik a Századvég kísérlete. Azt hallottam, hogy ti kívántok a legnagyobb társadalomtudományi könyvkiadó lenni. Nem tudom, igaz-e a hír, annyi mindenestre nyilvánvaló, hogy a szakma legigényesebb kiadványait manapság a Századvég szolgáltatja.

– Mondjuk azt, a hír igaz. Az igényesség szempontjából mindenképp. A dolog összefügg azzal, hogy az állami kiadók roppant nehéz helyzetben vannak, 60–80 embert kell egyézt eltartaniuk, másrészt köztudott, hogy 1989 óta nincs, nem lehet ilyen jellegű nyereséges könyvkiadás. Jó néhány állami kiadó ezért enged a színvonalból, amit azonban mi mégse vagyunk hajlandóak megtenni. Szóval nincs

kompromisszum! Ezzel együtt nyilván továbbra is szükségünk van a támogatások minden, állami formájára is. S hogy a minőség megtartása mit jelent? Lesznek újabb sorozataink is, mint például a *Modern ideológiák*, amelyben a világ anarchista gondolkodóinak írásait adjuk közre először, majd konzervatív elméktől válogatunk, de megjelentetünk egy válogatást a magyar anarchizmusról is, avagy a honi nacionalizmusról és liberalizmusról.

– A kiadó zöld színű reklámpapírocskáján azt mondja az ismertető, hogy a Századvég önnön olvasótáborának a politikai szerepet vállaló értelmiségét és a művelt középosztályt tekinti. Néhány napja nyilatkozott a televízióban *Glatz Ferenc*, a *História* főszerkesztője, és hát problémáról, a lap megszüntetésének a veszélyéről beszélt. Mármost a *História* jóval populárisabb a Századvégnél, mégis bajban van. Az általatok kijelölt olvasórétegre valóban lehet-e támaszkodni? Mert hát a társadalom újjagazdagjai mindennek nevezhetők, csak művelt középosztálynak nem.

– A rendszerváltás éveiben mi is jobban álltunk, olykor a tízezer eladott példányt is elérte a Századvég folyóirata. Ez a politikai hullámverés nemcsak nekünk, de a *Históriának* és más folyóiratoknak, kiadóknak is kedvezett. Mindez azonban már a múlté. A politizáló értelmiségnek egyszerűen nincs ideje olvasni, a művelt középosztály valóban vékonyka, alig-alig érzékelhető réteg, az egyetemi ifjúság, bár roppant érdeklődő, nem rendelkezik elegendő pénzzel. A Századvég jelenleg ezeröttszáz-kétezzer példányban kel el. Ezért a kiadónak van rövid távú és van hosszú távú programja. Rövid távon egyszerűen fenn akarunk maradni. Hosszú távon már meg is akarunk élni abból, amit csinálunk. Mert, és ebben biztos vagyok, van igény a munkánkra. Az a helyzet, hogy a történelem nem múlhat el.

DARVASI LÁSZLÓ

Hölderlin és Nietzsche örülete

„Az emberben nem az intelligenciája nemes, hanem a rettegése.”
(Celin)

Beképzelt emberek írhatnak csak jól. Olyanok, akik elhiszik magukról, hogy ők a legjobbak, a legeslegjobbak minden eddigélt író között, és úgy látnak minden alkalommal munkához, hogy bizvást hihetik, az a művük, igen, az a művük, amelyet éppen most készítenek, lesz a legjobb az életművükben, és ily módon ugyebár egyedülálló az egész világon. Nietzsche, Hölderlin örülete tehát a jogos sértettség örülete volt. Neveltetésük koreosságának belátható következménye. Két elkényeztetett gyermek lázadása az önmagát oda nem adni akaró világ ellen. Hasonló öngyűlölet ahhoz, amikor *József Attila* szerelmében csalódva arra kárhóztatta őt – csókok helyett –, hogy nézze önkívületét és öncsonkítását. (A makóiak gyakran mesélik, amikor égő hajjal rohant ki a házból.)

Akik szemlélik őket: a mindennapi dolgok iránti gyűlöletnek és megvetésnek hiszik a fény közelségét, amely akár a villám találkozására a felszántott földdel – nem csak félelmet, hanem undort is kelt. A kiválasztottak és a szerelmesek részeseülhetnek csak a tűz okozta várandóságban, akár a görög Szemelé, aki tudta, hogy Zeusz neki, halandónak nem mutatkozhat meg, mégis várta őt: a biztos halált. És abban a percben, amikor az isteni kegyelem megnyílt előtte, belepusztult megvilágosodásába. Csak egy gyermek maradt utána: Hölderlin és Nietzsche örületének vigyázója és atyja – egy elkényeztetett, a legelkényeztetettebb gyermek, akit Zeusz a combjába vart: *Dionüszosz*.

Őt ünneplik azok, akik valamit megértettek és arcukat széppé zilálta a látás örülete. Semmi más nem maradhat emlékül utánuk: csak a szemük. Amivel látni

kényszerülhetnének, ha jelentéktelenségük belátása feloldana az övékéhez hasonló állapotban. Minden megváltozik. „Nem az agy torzul el az elmeháborodottaknál, hanem minden egyéb” (*Th. Szász*). Be kell számunk őket. Nem szabad tudnunk világos pillanataikról, ahogy halálukról sem. Tisztelet helyett üldözést remélnék. Nyughatatlanok.

BUZÁS ANDRÁS RAJZA

Visszaemlékeznek csodálatos gyermekkorukra: a nyárfákra, a kapualjakra, az őszi erdőre, a korhadt fákat görgető vízre és játékaikra, magányos elmélkedéseikre és a simogató kezekre, becézetésekre, babusgatásokra. Mindent megkaptak, akár irigylésre méltóak is lehetnének. De undort keltőek, mert újra képesek az ágybavizelésre, a nyálcsorgatásra, a karmolásra és az őrzöngésre is. Amit tudnak, soha többé nem mondhatják el. „A halál véget érni nem akaró befejeződés” – írja *Th. Browne*. Az ő teljességük éppen a tökéletes befejeződés: kilépés a reinkarnáció ördögi köréből.

Kapcsolatban állnak *Dionüszosz*szal, s bár nevét kiejthetik, de nem hivatkozhatnak rá, nem árulhatják el. Egyetlen mentésük ebben a kínzó hallgatásban már csak a halál: „Az élet édességeit kiittam én már / ifjúságom üdve messze, messze rég már / Április, május, június, de távol / semmi vagyok már, válnék a világtól” – írja Hölderlin egyik visszatérésekor.

Keserű panaszra nem az elmeháborodottak destruktív ösztönének bizonyítéka (*Freud*), hanem a magát kívülről szemlélő ember panaszra, a megformázhatatlanhoz, ahhoz, akinek leírásától még a Biblia is tilt: megtintve a hamis képeket fabrikáló tehetségteleneket. De ők ketten már egészen mások: kiváltságuk volt „szemlélni a Tártat” (*Hölderlin*), akárcsak *Szemelének*, de Szókratész után már nem ültethetnek új isteneket a hegy fekete tetejébe. A kegyelmet nem nyerhették meg, csak bűn és halál biztos tudását és a leplezés egyetlen lehetséges módját.

KOLOZSI LÁSZLÓ